

HUIS WERK

MAGAZINE OVER JEUGDTOERISME

Driemaandelijks magazine – jaargang 16 – nummer 64
Oktober - november - december 2021

Centrum voor Jeugdtoerisme vzw

Afgiftekantoor:
9820 Merelbeke Centrum
nr. P2A6224
VU + afzendadres:
Bert Planckaert
Bergstraat 16
9820 Merelbeke

PB-PP
BELGIE(N) - BELGIQUE

Wifi
Nieuwe decreten
Uitbaterstweedaagse
Kamp Kravaal, Dokkene en Amands

Dossier GROEN AANPLANTEN

INHOUDSTAFEL

- 2 **Editoriaal**
- 3 **Dossier GROEN AANPLANTEN**
- 4 **Uitbaters bij de start**
- 7 **Een stappenplan**
- 10 **Ondersteuning en financiële middelen**
- 11 **Uitbater tien jaar later**
- 13 **Nieuwsflash**
- 14 **CJT Ondersteuning ... laat je stem horen**
- 15 **Vraag het aan ... CJT Ondersteuning**
- 16 **Seizoenstip**
- 18 **Huis in de kijker**
- 20 **Agenda**

Centrum voor Jeugdtoerisme^{vzw}

CJT Ondersteuning maakt deel uit van Centrum voor Jeugdtoerisme vzw (CJT), net zoals CJT Boekingscentrale en CJT Verblijfcetra. Met deze drie actiedomeinen wil CJT gepaste verblijfsmogelijkheden aanbieden aan jeugd in groepsverband.

Particulieren of verenigingen die een gebouw en/of terrein verhuren of willen verhuren aan jeugdgroepen, kunnen bij CJT Ondersteuning terecht. Zij krijgen **advies, vorming en begeleiding** omtrent erkenning, subsidies en alles wat komt kijken bij de uitbating. CJT Ondersteuning verspreidt **informatie** via het tijdschrift HuisWerk, digitale nieuwsbrieven, sociale media en de website www.cjt.be/ondersteuning. De website www.jeugdverblijven.be bevat meer dan 750 jeugdverblijfcetra en kampeerterreinen en wordt onderhouden door CJT.

Daarnaast verdedigt CJT Ondersteuning de **belangen van de sector** bij de overheid en andere instanties. Dit gebeurt door vertegenwoordigingswerk bij o.a. Toerisme Vlaanderen, Departement Cultuur, Jeugd en Media en verschillende organisaties.

EDITORIAAL

In anderhalf jaar van coronamaatregelen was het bijna een ritueel geworden. Vrijdag in de vooravond de persconferentie van de federale regering volgen en dan één en ander vertalen naar een nieuwsbrief voor de uitbaters. Als er versoepelingen werden aangekondigd, gaf het ons energie om een hoopvolle boodschap te kunnen vertalen naar jullie werking, maar soms was het ook behoorlijk ontmoedigend om voor de zoveelste keer geen perspectief te kunnen geven. Des te meer was dat voor jullie het geval.

Maar vandaag is in onze sector een vrijdag eindelijk weer wat hij moet zijn. 's Avonds de weekendgroepen verwelkomen en, in geval van midweekverhuur, na de middag een enthousiaste groep schoolkinderen uitzwaaien. Dankzij de steunmaatregelen van de overheid, maar vooral dankzij jullie veerkracht, heeft het jeugdtoerisme de storm overleefd. Dat was ons belangrijkste doel bij de start van de coronapandemie, daar hebben we met z'n allen keihard voor gewerkt en we zijn ongelooflijk blij dat dit gelukt is. En tegelijk is het ook fantastisch om te zien dat jeugdwerk, onderwijs en andere doelgroepen de voorbije maanden de weg hebben teruggevonden. Dankzij de jarenlange inzet van jullie allen is het Vlaamse jeugdverblijfsaanbod een ijzersterk product en daar worden nu de vruchten van geplukt (enkel de Britse jeugdgroepen blijven helaas nog een moeilijk verhaal vandaag, maar dat heeft dan weer met externe factoren te maken).

“Een vrijdag is eindelijk weer wat hij moet zijn.”

In december zijn de vrijdagen traditioneel veel minder druk en daar maken we met CJT heel graag gebruik van. Vrijdag 3 en 10 december zijn telkens de start van een uitbaterstweedaagse vol inspirerende sessies. Want we hebben jullie bijna twee jaar lang niet meer fysiek kunnen ontmoeten, dat willen we 'in stijl' goedmaken. Check de nieuwsflash (pagina 13) of onze website voor meer info. We hopen jullie massaal te mogen verwelkomen!

In dit HuisWerknummer trekken we in het dossier de groene kaart: hoe kan de aanplant van struiken en bomen je terrein aantrekkelijker maken? De seizoenstip is gewijd aan wifi in het jeugdverblijf en we gingen op bezoek bij Steff, trotse eigenaar van drie kampeerterreinen. Dit alles zoals steeds aangevuld met recente nieuwtjes en weetjes.

Veel leesplezier!

Frederik Vercammen

COLOFON

VASTE MEDEWERKERS

Maarten Dekoninck
Frederik Vercammen

REDACTIERAAD

Hilde Colman
Frederik De Clercq
Luc De Coninck
Danny Horré
Peter Landsheere
Wies Moriau
Erwin Stessens
Piet Termont
Johan Verhegge

VORMGEVING

IO - Els De Pauw

COVERFOTO

Prosperpolder

DRUK

Lowyck

VERANTWOORDELIJKE UITGEVER

Bert Planckaert
Bergstraat 16
9820 Merelbeke

REDACTIEADRES

Bergstraat 16
9820 Merelbeke
Tel.: 09/210.57.75
E-mail: ondersteuning@cjt.be

HuisWerk is een publicatie van Centrum voor Jeugdtoerisme vzw, met steun van de Vlaamse overheid.

HuisWerk werd gedrukt op gerecycleerd chloorvrij papier.

DOSSIER GROEN AANPLANTEN

Hoe aantrekkelijk een jeugdverblijf of kampeerterrein is, hangt af van verschillende factoren. Eén van die factoren is ongetwijfeld de inrichting van de directe omgeving.

Om je domein kind- en jeugd vriendelijk in te richten, helpt gerichte aanplanting. Zo kan je je terrein groener, speelser, eetbaarder of avontuurlijker maken. Hoe gevarieerder de aanplanting, hoe aantrekkelijker en uitdagender het domein voor het kind wordt. Motorische vaardigheden worden getest en creativiteit en nieuwsgierigheid geprikkeld.

Bovendien zorgt een gevarieerde omgeving ook voor minder conflicten, want er is voor ieder wat wils: verborgen hoekjes om zich af te zonderen, open stukken om te rennen en losliggend hout om een hut te bouwen.

Wil je weten hoe je dit moet aanpakken, lees dan zeker verder, want dankzij het proefproject "speel-eet-beleefbossen voor Oost-Vlaamse jeugdverblijven" konden BOS+ en een aantal (Oost-Vlaamse) uitbaters onlangs heel wat ervaring opdoen. Die kennis willen we nu graag delen.

Uitbaters bij de start

Aan het proefproject rond speel-eet-beleefbossen namen vijf Oost-Vlaamse jeugdverblijfscentra deel. We zochten twee van hen op.

Prosperpolder is een jeugdverblijf type C, gelegen in Kieldrecht, deelgemeente van Beveren. Het jeugdverblijf heeft een maximale binnencapaciteit van 72 personen. In tenten kunnen er nog eens 12 personen overnachten. De aangeboden formule is zelfkook. Aan het woord is Jeroen Kersschot, diensthoofd van de jeugddienst van Beveren die het jeugdverblijf uitbaat.

In De Pinte, een gemeente ten zuidwesten van Gent, ligt De Havik, een scoutslokaal en tevens jeugdverblijf type A met een binnencapaciteit van 80 personen. Enkel de formule zelfkook wordt aangeboden. Aan het woord is David Lenaerts, eindverantwoordelijke van het verblijf.

Wat was de drijfveer om in te tekenen op het project van BOS+?

Jeroen: "Vanuit de jeugddienst zijn we overtuigd dat de natuur voldoende elementen bevat om een terrein voor jongeren aantrekkelijk te maken. Alleen is onze groendienst overbevestigd en ontbreekt het ons aan kennis om dit zelf te realiseren. Het project was voor ons dus een opportuniteit om hiermee toch aan de slag te gaan."

David: "Het project van BOS+ heeft ons bewust gemaakt van het feit dat we de voorbije 20 jaar te weinig aandacht hadden voor onze buitenomgeving. Onze verhuurinkomsten werden gebruikt voor het onderhoud van de gebouwen en de aankoop van kampmateriaal van onze scouts. Gesneuveld bomen werden opgeruimd, maar er werden geen nieuwe geplant. Hierdoor kregen we steeds meer gras. Het project van BOS+ heeft ons doen inzien dat we best blijven investeren in beplanting als we op termijn een leuke omgeving willen behouden."

Voor wie werd de omgeving ingericht?

David: "Dat is duidelijk, voor de verblijvende groepen en onze eigen jeugdwerking."

Jeroen: "Bij ons lag de focus eveneens op de spelbeleving van de verblijvende groepen, maar ook de burens kregen de nodige aandacht. Want na een grondige verbouwing opende het jeugdverblijf in 2016 opnieuw de deuren met als gunstig effect een serieuze toename in het aantal boekingen. Dat is leuk voor ons, maar soms minder leuk voor de burens die meer hinder kregen. In overleg met de burens hebben we daarom gekozen voor een groenbuffer die bestaat uit verschillende soorten struiken. Daarmee willen we hun privacy verbeteren en geluidsoverlast beperken."

Hoe werden de behoeften van de kinderen bepaald?

Jeroen: "BOS+ heeft aan de hand van de methodiek 'pic to play' de wensen van jongeren proberen te achterhalen. Kort samengevat helpt de methodiek de kinderen aan de hand van een plattegrond en pictogrammen de ruimte vormgeven."

Wat werd er via het project concreet gerealiseerd?

David: "Op de perceelsgrenzen werden een 125-tal struiken geplant, waarvan het merendeel bessenstruiken. Als die volgroeid zijn, dienen ze als volwaardige afsluiting en kan de huidige draad verwijderd worden. Verder werden een klein bosje, twee klimbomen en twee hazelaars geplant. Tot slot is er ook nog een wilgentunnel en een klimrek met Robinia boomstammen geplaatst."

Jeroen: "Buiten de groenbuffer werden er nog kastanjabomen geplant, een speelheuvel aangelegd en een verloren hoekje ingezaaid als bloemenweide."

Is het vooropgestelde doel bereikt?

Jeroen: "Voor de speelheuvels is het doel bereikt. Die worden gebruikt als verzamelpunt en voor toonmomenten. De planten van de groenbuffer zijn nog te klein om het gewenste effect te bekomen, daarvoor moeten we nog een drietal jaar geduld oefenen. Maar ik geloof er wel in. Een bijsturing is wel nodig voor de bloemenweide. Groepen durven er niet in, wellicht om de bloemen niet te vertrappelen. Daarom gaan we volgend jaar paadjes maaien en picknickbanken plaatsen. Ook het bosje dat er achter ligt, zal zo opnieuw toegankelijker worden, wat het bouwen van kampen ten goede zal komen."

David: "Ook bij ons bieden de hazelaars nog onvoldoende afscherming voor de kookouders en zullen de kinderen en jongeren enkele jaren moeten wachten om te klimmen in de bomen. Toch merken we al verandering in gedrag. Zo is het klimrek een magneet voor de 5- tot 10-jarige leden en het jonge bosje de verzamelplaats voor onze tieners. Twee plaatsen die vroeger nooit werden gebruikt."

Wat waren de hindernissen onderweg?

David: "De beplanting hebben we gerealiseerd met onze leden van de FOS. Met de nodige tips van BOS+ is dit niet zo moeilijk, op voorwaarde dat er geen afval in de grond zit. Dat hebben we mogen ervaren. We hebben boordstenen en autobanden gevonden. Verder doe je de aanplanting best niet in heel droge periodes zoals die van 2020. Enkele bomen hebben het daardoor niet overleefd."

Is advies rond beplanting belangrijk?

David: "Absoluut. Je moet weten welke planten goed gedijen op welke ondergrond en veel of weinig zonlicht verdragen. Bovendien moet je weten welke planten gevaarlijk zijn. Zonder advies stond

hier misschien wilde kamperfoelie, een mooie maar giftige plant met besjes, in plaats van de rode en zwarte bessenstruiken die we nu hebben geplant.”

Jeroen: “Ik sluit me daar volledig bij aan. Bij ons hebben ze trouwens ook bewust voor kastanjabomen gekozen omdat die snel groeien.”

Zorgt de aanplanting op langere termijn niet voor extra onderhoud?

Jeroen: “Dat kunnen we niet ontkennen. De groenbuffer zal gesnoeid moeten worden en het gras op de speelheuvelds kan niet met een gewone grasmaaier gemaaid worden. Toch mogen we ons daardoor niet laten afschrikken.”

David: “Onze vrijwilliger die het terrein onderhoudt, was ook bezorgd. Door de hazelaars en het bosje is het een beetje moeilijker om het gras te maaien en jaarlijks zal er misschien gesnoeid moeten worden, maar verder valt het wellicht best mee. Omdat de verschillende leeftijdsgroepen nu meer verspreid zitten, ligt het afval en het spelmateriaal ook meer verspreid. Vooral het opruimen zal dus meer tijd in beslag nemen.”

Waren er buiten BOS+ nog andere partners betrokken?

Jeroen: “Zeker! De ideeën voor de inrichting van de omgeving hebben we gesprokkeld bij de scouts van Kieldrecht, de deelnemers aan ons bouwkamp en de lagere school van Kieldrecht die trouwens mee instond voor de aanplanting. Ook de burens werden betrokken en ten slotte was er overleg met de groendienst die uiteindelijk het plan moest uitvoeren en het domein op termijn moet onderhouden.”

David: “Ook bij ons was er overleg met de gemeente en naburige verenigingen, namelijk de Gezinsbond en de Radioamateurs. Dit was nodig voor het verplaatsen van onze afsluiting om voldoende ruimte te bekomen voor het klimrek. Maar dat is zonder enig probleem verlopen. Voor de inrichting van de omgeving hebben we beroep gedaan op onze eigen leden.”

Heb je door die partnerschappen compromissen moeten sluiten?

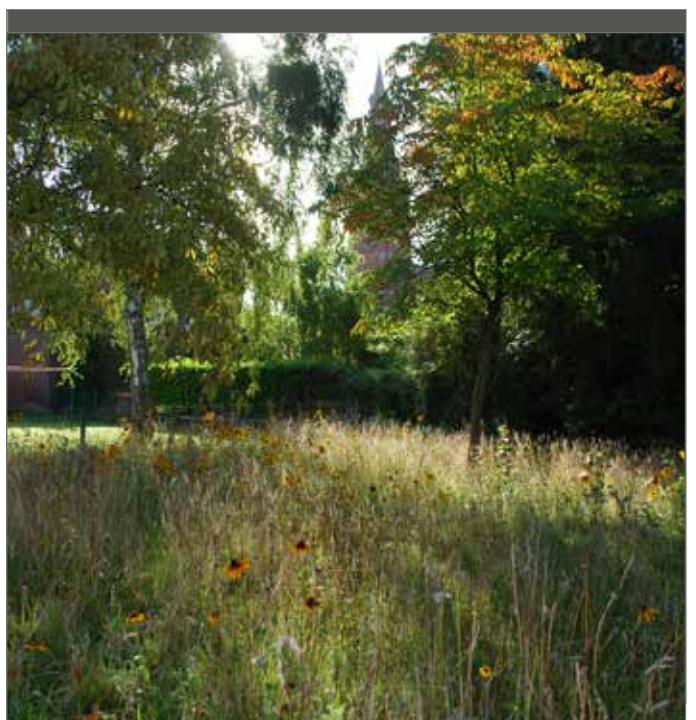
Jeroen: “Oorspronkelijk wilde ik het grasveld van meer natuurlijke spelplekken en fantasieplekjes voorzien, maar dat kon niet omdat in het eerste weekend van september traditioneel een jaar- en feestmarkt wordt georganiseerd op ons terrein. Op het grasveld komt dan een grote feesttent. Dus ja, compromissen sluiten hoort erbij.”

Jeroen: "In overleg met de burens hebben we gekozen voor een groenbuffer die bestaat uit verschillende soorten struiken."

Beplanting zorgt voor natuurlijke schaduw.

In een bloemenweide voorzie je best padjes.

David: "Voor de inrichting van de omgeving hebben we beroep gedaan op onze eigen leden."

Gebruik dode beplanting als trigger om na te denken over natuurlijke spelelementen.

Een wilgentunnel is een leuk natuurlijk spelelement.

Welk advies zou je andere uitbaters geven op basis van jullie recente ervaringen?

David: "Omdat het een tijd duurt vooraleer bomen en planten volgroeid zijn, zou ik elke uitbater in de eerste plaats aanraden om gevallen bomen en gestorven struiken als trigger te gebruiken om over beplanting na te denken. Zo voorkom je dat leuke spelelementen voor kinderen verdwijnen."

Jeroen: "Als je de ruimte en het budget hebt, hoef je niet te wachten. Vraag aan de kinderen wat ze zelf zouden planten, overleg met je belangrijkste partners en voer het uit. Blijkt er iets niet te werken, dan kan je altijd bijsturen. Met onze bloemenweide doen we dat ook."

Welke dromen zijn er nog?

David: "In het project is een zitcirkel met boomstronken niet uitgevoerd. Dit willen we zeker nog realiseren. Verder staat hier nog een dode boom waar we wellicht iets creatiefs mee zullen doen. Wat het wordt, weten we nog niet. Een boomhut kan alvast niet uit veiligheidsoverwegingen. Tot slot is er nog een braakliggende weide hier tegenover. Die is van de gemeente en wordt normaal als speelzone ingericht. Daar zouden we graag inspraak in krijgen."

Jeroen: "Wij hebben geen grote plannen meer. Laat het nu maar eerst allemaal groeien."

Wat was de kostprijs van het project?

David: "Het projectbudget van BOS+ heeft quasi alle uitgaven gedragen. Door de vele werkuren van onze vrijwilligers en hun zwaar werkmateriaal (waaronder een graafmachine om oude sparren te verwijderen) hebben we onze projectkosten immers kunnen beperken tot de aankoop van plantgoed, aarde en Robiniapalen. Onze grootste eigen kost was 500 euro voor houtsnippers, in functie van de valbescherming onder het Robiniaklimrek. Dus nogmaals dank aan onze vrijwilligers!"

Jeroen: "Ons project kostte ongeveer 4 000 euro. De grootste uitgaven waren de grondwerken voor het realiseren van de heuvels en het theater en de aankoop van de stapstammen en picknicktafel. Er werd ook gekozen voor zes grotere bomen. Die kostten samen ongeveer 1 200 euro. De andere beplanting was relatief goedkoop."

DRIE STARTERTIPS VOOR BEPLANTING:

- Vraag plantenadvies aan een expert die vertrouwd is met buitenspeelruimte, zodat er van bij het begin een goede plantenkeuze (stevig, niet giftig ...) wordt gemaakt.
- Organiseer inspraakmomenten voor burens, verblijvende groepen en direct betrokkenen zoals vrijwilligers of personeel van het jeugdverblijf.
- Investeer regelmatig in de buitenomgeving om verarming in de spelbeleving te vermijden.

Een stappenplan

Om van de aanplanting van je domein een succes te maken, werk je best stapsgewijs. Op basis van de ervaringen van BOS+ stippen we hieronder een kort traject uit dat kan dienen als leidraad voor je eigen project.

EEN PARTICIPATIEMOMENT

Er zijn verschillende partners waarmee je rekening moet houden als je een domein wil aanplanten, niet alleen om misverstanden te vermijden, maar ook om de gedragenheid van het project te vergroten. Wie je uitnodigt en in welke mate deze partners betrokken zijn, hangt uiteraard af van de eigen situatie.

De eigenaar

Het meest eenvoudige scenario is dat je als uitbater zelf eigenaar bent van het terrein, dan beslis je grotendeels zelf over de aanplanting. Bij grote wijzigingen is het wel aangewezen om het Agentschap voor Natuur en Bos (ANB) te betrekken. Als je bepaalde struiken en bomen wil kappen of snoeien om het terrein aan te passen, moet je advies en een vergunning aanvragen bij het ANB, ook al ben je zelf de eigenaar. Ben je geen eigenaar, dan moet je uiteraard in overleg gaan met de private eigenaar of met overheidsinstanties zoals de gemeente of provincie. Heb je vragen of onzekerheden over de mogelijkheid om te bebossen, kan je zeker terecht bij BOS+.

De kinderen

Het aanplanten van bomen en struiken is ongetwijfeld een verrijking voor de natuur in het algemeen, maar minstens even belangrijk is het verhogen van de spelbeleving voor kinderen en jongeren. Die kinderen en jongeren moeten daarom zeker betrokken worden in het participatiemoment. Zo worden ze direct warm en enthousiast gemaakt voor de verandering

van het terrein en leveren ze heel wat nuttige ideeën aan.

Jeugdverenigingen die hun lokaal verhuren als jeugdverblijf kunnen de eigen achterban aanspreken. Andere uitbaters moeten op zoek naar een andere aanpak. Zij kunnen misschien aankloppen bij de verblijvende groepen, de lokale verenigingen of een basisschool met de vraag of ze willen meestappen in het project.

Andere gebruikers

Is het jeugdverblijf de uitvalsbasis voor bepaalde evenementen, dan betrek je die verantwoordelijken best in het verhaal. Zo vermijd je dat je voor die gebruikers nuttige open ruimte of doorgangen plots beplant.

De bureu

Voor aanplanting bestaat een juridisch kader dat de bureu moet beschermen tegen overlast (zie kader). In principe volstaat het om met deze regelgeving rekening te houden, toch is het aangewezen om de bureu in het verhaal van de aanplanting te betrekken. Beplanting kan namelijk heel wat ergernissen van bureu voorkomen, zoals geluidshinder, inkijk of overvliegende ballen, waardoor het aantal klachten op termijn vermindert. Overleg kan ook voor extra speelruimte zorgen als bijvoorbeeld de buur de terreinen wil delen voor extra speelgelegenheden. Hou tot slot ook rekening met het onderhoud. Plant geen woekerplanten ter hoogte van perceelsgrenzen en laat indien nodig voldoende afstand tussen de beplanting en de perceelsgrens om een goed beheer mogelijk te maken.

De onderhoudsverantwoordelijke

Een domein moet onderhouden worden. Wie die taak op zich neemt, mag niet over het hoofd gezien worden. Want aanplanting zorgt op langere termijn soms voor

JURIDISCH KADER

Er bestaat een uitgebreide regelgeving omtrent het planten van bomen. Deze vind je op de website van het Agentschap voor Natuur en Bos (zie qr code).

extra werk. Het is dan ook belangrijk dat dit efficiënt kan georganiseerd worden.

Om de wilde ideeën te kanaliseren en te structureren, bestaan er verschillende technieken. De selectie van een bepaalde techniek gebeurt best op basis van het soort informatie dat je wil te weten komen, sommige technieken zijn meer geschikt in bepaalde situaties dan andere. Er bestaan bijvoorbeeld technieken die dienen om een reeds bestaande publieke ruimte te evalueren of om knelpunten te detecteren. Andere technieken zijn eerder geschikt voor het bespreken van een voorontwerp of voor het bepalen van prioriteiten. Op de website van Kind en Samenleving vind je een uitgebreide uitleg en verschillende technieken over hoe je kinderen kan bevragen in het boekje 'Over reuzenkaarten en wegvragertjes'. Ook de picto play techniek die gebruikt werd voor de projecten in Prosperpolder en De Havik, staat er op vermeld. Via de qr-codes kom je onmiddellijk op de juiste pagina's terecht. (zie qr-codes).

Uit de proefprojecten in Oost-Vlaanderen blijkt dat de bevraging het best gebeurt bij kinderen tussen de 8 en 12 jaar oud. Kinderen uit deze leeftijdsgroep kunnen reeds abstract redeneren en beschikken over voldoende inzicht om een ruimtelijk plan te begrijpen. Toch is het ook zinvol om, indien mogelijk, kinderen uit andere leeftijdscategorieën te betrekken. Dit kan aan de hand van methodieken die specifiek voor die leeftijdsgroep zijn uitgewerkt. Verder is het voor ontwerpers interessant om aanwezig te zijn tijdens het participatiemoment met de kinderen. Ze kunnen dan gerichte vragen stellen en erover waken dat belangrijke informatie niet vergeten wordt. Tot slot wordt best verslag gemaakt zodat de input uit het participatiemoment niet verloren gaat.

OPMAAK PLAN

Het is nuttig om de omgeving van het jeugdverblijf reeds te analyseren vooraleer de participatiemomenten plaatsvinden. Zo kan er op voorhand nagedacht worden over bepaalde beperkingen of knelpunten.

Enkele voorbeelden

NEDERLANDSE NAAM	GRONDTYPE	ATTRIBUTEN	EETWAARDE	INHEEMS
BOMEN				
Zwarte populier	Alle bodemtypes, voorkeur voor natte en vochtige bodems	Snel een hoge boom, knotbaar		Ja
Gewone es	Alle bodemtypes, voorkeur voor natte en vochtige bodems, maar geen langdurige overstroming of stilstaand water	Klimboom, elastisch hout		Ja
Wilde appel en eetappel	Alle bodemtypes, voorkeur voor voedselrijke en vochtige bodems		Appels	Ja
STRUIKEN				
Framboos (rubus idaeus 'Malling Promise')	Alle textuurtypes, voorkeur voor vochtige tot natte bodems	Goed als afsluiting	Rijptijd juni-juli	Nee
Gele framboos (rubus idaeus 'Fall gold')	Alle textuurtypes, voorkeur voor vochtige tot natte bodems	Goed als afsluiting	Smaakt naar passievrucht; rijp in augustus	Nee
Tweestijlige meidoorn	Verdraagt geen zware kleibodems, verlangt naar een relatief voedselrijke bodem; verdraagt geen natte bodem of arme, droge bodem	Kan bij het planten gecombineerd worden met de eenstijlige meidoorn	Eetbare vruchten voor dieren	Ja

Bronnen: Ecopedia (2020), Goodplanet (2017) en Plants for a future (2010)

Opgelet: de prijs van het plantgoed varieert naar gelang het aantal planten, de plantensoorten, de grootte/leeftijd van de planten en de leveringskosten.

Hoewel de vrijheid tijdens het participatiemoment best niet te veel beperkt wordt, kunnen een aantal mogelijke drempels al bekeken worden. Zijn er plekken die niet omgevormd kunnen worden? Of zijn er bestaande bomen en planten die niet geïntegreerd kunnen worden? Een luchtfoto kan daarbij een handig hulpmiddel zijn.

Terreinanalyse

Bij de terreinanalyse verzamel je informatie over de bodemtypes, de waterhuishouding, de perceelsgrenzen, kleine reliëfwijzigingen en de erosiegevoeligheid. Dit soort informatie vind je terug op kaarten zoals www.geopunt.be of www.dov.vlaanderen.be.

Inplantingsplan

Door op een doordachte manier bomen en struiken te planten, kan je het terrein indelen in zones met een specifieke functie. Zo kan een bepaalde zone als doel hebben om de natuurbeleving te stimuleren, terwijl een andere zone eerder beschutting biedt tegen zon en wind. Ook inkijk verhinderen

kan een specifieke functie zijn. Door open zones af te wisselen met gesloten zones, creëer je een divers landschap dat een unieke sfeer creëert op het terrein. Hoe diverser een terrein, hoe meer speelkanalen. Is er een mogelijkheid om water of meer reliëf te integreren? Dan is dat zeker de moeite waard.

Plant je graag een voedselbos aan, weet dan dat dit vaak opgebouwd wordt rond een moederplant. De planten rondom de moederplant vormen een soort familie en hebben elk hun eigen functie. Zo stimuleren ze elkaar bijvoorbeeld om te groeien. Om een optimaal genot te hebben van een voedselbos plant je de verschillende soorten planten best niet te dicht bij elkaar en is een goed beheer op langere termijn belangrijk. Zo moet er regelmatig gesnoeid worden.

Soortenselectie

De soortenselectie gebeurt op basis van enkele criteria. Vooreerst spelen bodemtype en waterhuishouding een belangrijke rol in de selectie. Die criteria bepalen name-

lijk in belangrijke mate de overlevingskansen van bomen en struiken. Vervolgens is groeisnelheid soms een criterium, vooral voor jeugdverblijven die nog niet over beplanting beschikken. Door voor enkele snelgroeiende boom- en struiksoorten te kiezen, zal men relatief snel het gewenste effect bekomen. Verder kies je best voor zoveel mogelijk inheemse soorten om tot een veerkrachtige fauna en flora te komen. Voor een voedselbos houd je best rekening met de bloeiperiode en de periode waarin de vruchten rijp zijn. Ga in de soortselectie tenslotte voor niet-giftige en doornloze planten (tenzij je een doornstruik buiten de speelomgeving wil gebruiken als dichte ondoordringbare haag). Zo vermijd je dat kinderen en jongeren zich pijn doen of ziek worden.

Nuttige websites:

www.inbo.be
www.bomenwijzer.be
www.ecopedia.be
www.groenvanbijons.be
www.pimpjespeelplaats.be

HET PLANTEN

Voor het aanplanten van de bomen en struiken kan je een plantdag organiseren. Je kan hiervoor de deelnemers van het participatiemoment uitnodigen, dit ongeacht de leeftijd. Om over voldoende werkmateriaal te beschikken, kan je de deelnemers eventueel vragen om dit zelf te voorzien. Verder zorg je best voor de nodige plantinstructies.

Jonge kleine plantjes scherm je best een tijdje af van spelende kinderen, zo hebben de planten de meeste kans op overleven. Je kan hiervoor hele zones afsluiten of gericht bedrading plaatsen zodat het minder aantrekkelijk wordt om tussen de planten te spelen. Wil je het plantgoed niet of slechts een beperkte tijd afschermen, dan kies je beter voor groter plantgoed. Dit heeft echter ook nadelen, want hoe groter het plantgoed, hoe duurder en kleiner de overlevingskans.

EEN FEEST ALS OPTIE

Kort na het aanplanten kan je een feestmoment organiseren. Dit is het moment bij uitstek om alle mensen die hebben deelgenomen aan het participatiemoment en aan de aanplant, te bedanken voor hun hulp. Laat de mensen het terrein verkennen of geef een rondleiding. Voor de kinderen is het leuk om het nieuwe terrein spelen-derwijs te ontdekken. Je kan hen bijvoorbeeld zoekkaarten geven om soorten te ontdekken. In functie van het feest, maar ook voor de langere termijn, kan je nog informatieborden plaatsen met daarop de aanwezige plantensoorten en hun meerwaarde voor het jeugdverblijf en de natuur in het algemeen.

TIP: ben je overtuigd, wil je zelf aan de slag en wil je nog meer informatie? Vraag dan bij BOS+ de ultieme gids voor het maken van je eigen speel-, eet- en beleefbos.

PLANTINSTRUCTIES

Het planten van bomen en struiken moet voorzichtig gebeuren, zodat de wortels niet beschadigd worden. Voor het planten van een plantje start je met het graven van een plantput. Deze plantput moet diep en groot genoeg zijn voor alle wortels. Vervolgens plaats je het jonge plantje in de put zodat de hoogste wortels net onder de grond komen. Als het plantje eenmaal correct gepositioneerd is, kan je de put terug vullen met de uitgegraven aarde. Je kan het plantje initieel iets lager houden en al een deel van de aarde in de put doen, vervolgens trek je het plantje tot de gewenste hoogte naar boven (hoogste wortels net onder de grond). Nadat de put volledig is gevuld met de uitgegraven aarde, is het belangrijk de grond goed aan te drukken.

Volg de aanplant goed op! Controleer zeker in de lente en zomer na de aanplant of de bomen en struiken voldoende vocht hebben om te kunnen groeien en geef ze water als dat nodig is.

BOS+ voorziet opnieuw financiële middelen en ondersteuning voor vergroening van terreinen.

Ondersteuning en financiële middelen

BOS+

BOS+ verzamelt financiële middelen in het klimaatbossenfonds. Deze middelen zijn afkomstig van sponsorende bedrijven en particuliere donateurs en dienen om bosuitbreiding en vergroeningsprojecten te stimuleren in Vlaanderen. Met het klimaatbossenfonds ondersteunt BOS+ verschillende types van bosuitbreiding en vergroeningsprojecten. De ondersteuning bestaat uit een participatief traject, een aanplantingsplan en budget voor aankoop van bomen en struiken. Als jeugdverblijf kan je hierop intekenen als je aan de voorwaarden voldoet. We sommen de belangrijkste voorwaarden op.

- Het project ondersteunt enkel de aanplant van nieuwe bomen en struiken. Compenserende bebossing komt niet in aanmerking.
- De realisatie moet minstens 10 jaar behouden blijven.
- Ben je geen eigenaar van het domein, dan moet de eigenaar schriftelijk akkoord gaan met de overeenkomst tussen BOS+ en jezelf als uitbater.
- Niet-vergunde aanplantingen komen niet in aanmerking voor sponsoring. BOS+ voorziet begeleiding bij de eventuele nodige aanvraag van de vergunning(en).
- De oppervlakte van de voorziene ruimte voor de vergroening bedraagt minstens 200 m² en maximum 5 000m². De uiteindelijke kroonbedekking van de geplante bomen en struiken is minimum 30 %.

BOS+ voorziet een gratis participatief traject voor toekomstige gebruikers. Dit participatief traject omvat volgende aspecten:

- de inzet van een BOS+ medewerker voor twee tot drie workshops van twee uur
- overleg met de uitbater of andere belanghebbenden om randvoorwaarden en wensen te bespreken, aangevuld met een terreinbezoek

- een feedbackmoment op het eerste inrichtingsplan, waarna een definitief inrichtingsplan wordt gemaakt

Na het participatief traject stelt BOS+ een aanplantingsplan op met een gedetailleerde lijst van plantgoed en bijhorende materialen en zoekt BOS+ hiervoor de geschikte leveranciers. Bovendien volgt BOS+ de levering van het plantgoed mee op en helpt ze bij de organisatie van de plantactie.

Voor de ondersteuning voor participatie, ontwerp en aanleg voorziet BOS+ 10 mandagen. Daarnaast betaalt BOS+ na afloop van het project nog eens maximaal 1 000 euro (excl. btw) uit voor de aankoop van plantgoed en bijhorende materialen. De ondersteuning kan gecombineerd worden met een Vlaamse subsidie voor bebossing en/of een subsidie voor aankoop van gronden voor bebossing. De combinatie met andere subsidies, sponsoring of giften wordt door BOS+ geëvalueerd en kan eventueel leiden tot uitsluiting. Kosten voor een aannemer, het opbreken van verharding en het onderhoud en beheer van het plantgoed achteraf worden niet vergoed. BOS+ voegt wel een begeleidende nota toe aan het aanplantingsplan met richtlijnen en houdt daarbij rekening met de mogelijkheden qua beheer.

Als uitbater draag je minstens 2 000 euro bij voor de aankoop van plantgoed.

Voor meer informatie neem je contact op met lauren.maes@bosplus.be of telefonisch via 09/278.65.66.

RELANCEMAATREGELEN DEPARTEMENT CULTUUR, JEUGD EN MEDIA

Onderstaande subsidie is enkel mogelijk voor erkende jeugdwerkorganisaties. In het geval van jeugdtoerisme hebben we het dan over jeugdlokalen die ook als jeugd-

verblijf verhuurd worden. Zij kunnen via het Departement Cultuur, Jeugd en Media intekenen op investeringssubsidies voor o.m. jeugdriendelijke buurten en speelgebieden. Misschien het moment om verharding in te ruilen voor een meer groene en natuurlijke speelomgeving?

De subsidie bedraagt maximaal 60 % van de totale geraamde kosten voor het project. Het gevraagde subsidiebedrag bedraagt minstens 50 000 euro en maximaal 250 000 euro. Er zijn twee oproepen (indiendata: 1 december 2021 en 15 juni 2022).

Meer informatie: zie qr-code

SAMENAANKOPEN

Kan je niet aan de voorwaarden voldoen die worden opgelegd door BOS+ of het Departement Cultuur, Jeugd en Media, dan kan je misschien intekenen op samenaankopen. Deze worden regelmatig georganiseerd door provincies, gemeentes of andere organisaties zoals de Bosgroep of het Regionaal Landschap. Informatie vind je op hun websites.

Uitbater tien jaar later

't Chiropaksken is een jeugdverblijf type A, gelegen in Appelterre-Eichem, een deelgemeente van Ninove. Het jeugdverblijf in de formule zelfkook heeft een maximale binnencapaciteit van 40 personen. In de zomermaanden kunnen nog eens 20 personen overnachten in tenten. Aan het woord is Koen Bevernage, bestuurslid van het jeugdverblijf en professioneel bezig met groenaanleg en -onderhoud.

Wat is er bij 't Chiropaksken qua buitenruimte de voorbije jaren concreet gerealiseerd?

Ongeveer tien jaar geleden hebben we het hellend terrein onder handen genomen. We hebben een amfitheater gebouwd en met de aarde daarvan een vlak terrein gecreëerd dat dienst doet als tentengrond of spelterrein. Verder gebruiken we ook enkele gronden rondom het jeugdverblijf die eigendom zijn van de school, private eigenaars en de gemeente. In ruil nemen we het onderhoud voor onze rekening.

Wat was de drijfveer om zo sterk in te zetten op de omgeving rondom het jeugdverblijf?

Op een hellend grasplein kan je moeilijk spelen, zeker met een bal. Het herinrichten van dit grasplein was dus vanzelfsprekend. Daarnaast is het ook altijd onze doelstelling geweest om een verbinding te maken met het verder liggende gemeentebos zonder dat groepen daarvoor de openbare weg moeten gebruiken. En dankzij een goede verstandhouding met onze burens is dat tot op vandaag altijd gelukt. We mogen hun bos als doorgang naar het gemeentebos en als speelbos gebruiken, waardoor we kinderen en jongeren van 't Chiropaksken een groene long kunnen aanbieden van ongeveer 3 hectare.

Wat zijn toekomstige dromen?

Voorlopig zijn we in gesprek met de burens om die mooie situatie waarin we ons nu bevinden te bestendigen, zodat de doorgang naar het bos ook de komende jaren gevrijwaard blijft. Als dat afgerond is, willen we graag in het gemeentebos extra tentengrond realiseren en in het privébos een blotevoetenpad of avonturenparcours uitbouwen. Maar dat is natuurlijk allemaal onder voorbehoud.

Welke impact heeft zo'n terrein op het spelgedrag van de jeugd?

Door de aanwezigheid van een amfitheater, een open plein, een beek en een bos wordt elk type kind geprikkeld om te spelen. Wie niet houdt van balspelen, kan bruggetjes bouwen of verstoppertje of tikkertje spelen.

Zijn er nog voordelen die voortvloeien uit beplanting?

Absoluut. In de zomermaanden mogen we ons steeds meer verwachten aan hittegolven. Het creëren van schaduw voor de verblijf

Koen: "Wie niet houdt van balspelen, kan bruggetjes bouwen of verstoppertje of tikkertje spelen."

vende groepen zal dus steeds belangrijker worden. Een bos is dan een troef, maar je bereikt ook al veel gewoon door enkele bomen te planten. Wij hebben hier vlakbij ons jeugdverblijf bijvoorbeeld drie platanen staan. Dit zijn snelgroeiende bomen waaronder het leuk zitten is, zeker op heel warme dagen.

Welk advies zou je uitbaters geven die hun omgeving extra spelprykkels willen geven?

Investeer in kennis. Contacteer bijvoorbeeld een landschapsarchitect die ervaring heeft met het uittekenen van natuurlijke speelruimtes, je begeleidt in de plantenkeuze en je helpt bij het opstellen van een beheersplan op korte en langere termijn. Het zal jezelf en de ploeg vrijwilligers op korte en lange termijn heel wat frustraties en werk besparen.

Wat kan er fout lopen bij de plantenkeuze?

Afhankelijk van de ondergrond kan een plant minder goed floreren of afsterven. Als er bijvoorbeeld weinig of geen beuken staan in de omgeving, is dat een teken aan de wand. Mijn advies: plant dan geen beuken. Kies verder voor inheemse soorten, dat vermindert de kans op ziekte, en ga voor beplanting die tegen een stootje kan. Aan mooie bloemen heeft het jeugdwerk geen boodschap.

Welke keuzes hebben jullie gemaakt?

We zitten in waterrijk gebied, waardoor we veel wilg en els hebben geplant. In twee of drie jaar tijd groeien die hier uit tot volwaardige bomen. Daarnaast hebben we dan gekozen voor eik. Deze boom groeit weliswaar trager, maar kan best tegen een stootje. Hazelaars staan er ook. Die laten door hun dichte bladerdek weinig licht door waardoor netels en bramen weinig groeikansen hebben. Bovendien worden ze mits gericht snoeiwerk een ideale plaats om kampen

te bouwen. Tot slot hebben we ook gekozen voor de symphoricarpos als bodembedekker. Dat is een stevige plant die bovendien met zijn wortels onze taluds verstevigt. We hebben hier gekozen voor een variëteit die laag tegen de grond groeit, namelijk de Hancock. Dit bespaart ons heel wat snoeiwerk en het is bovendien een meerwaarde voor de bijen.

Bestaan er dan geen bomen en planten die overal groeien?

Toch wel. Ik som ze even in het Latijn op. Voor de bomen zijn dat bijvoorbeeld *tilia cordata* (winterlinde), *carpinus betulus* (haagbeuk), *quercus petrae* (wintereik), *salix alba* (schiefwilg), *quercus robur* (zomereik) en voor de hagen *cornus mas* (gele kornoelje), *carpinus betulus* (haagbeuk) en *ligustrum vulgare* (wilde liguster).

Vergt al die aanplanting geen extra werk?

De eerste twee jaren wel, omdat je nieuwe planten moet beschermen en water geven, maar daarna valt het, mits een doordachte aanpak en de juiste ingesteldheid, best mee. Kijk, je werkt aan een aantrekkelijke speelomgeving, niet aan een stadstuin. Je moet dus niet alles snoeien of maaien, planten mogen ook gewoon groeien. Uitbaters moeten zich dus niet te snel laten afschrikken.

Hoeveel onderhoud vergt jullie buitenomgeving?

We organiseren op jaarbasis een vijftal werkdagen waarop een 12-tal personen komen. Die werkdagen staan dan in het teken van ofwel het onderhoud van het gebouw of de buitenomgeving, dit afhankelijk van de noden. Verder is er nog een dinsdagploeg, bestaande uit een vijftal gepensioneerden, die maandelijks samenkomt.

Welke taken voeren die vrijwilligers uit?

Bepaalde taken komen jaarlijks terug, zoals het opruimen van bladeren, het maaien van paadjes (als ze minder belopen worden of overgroeid worden door bramen) en de weide of het snoeien van haagmassieven. Andere taken zitten verwerkt in een beheersplan en moeten één keer om de vier of vijf jaar gebeuren, zoals het knotten van de wilg of els om de eik meer groeikansen te geven.

Waar komt het werkmateriaal vandaan?

Omdat ik in de branche zit, heb ik heel wat werkmateriaal dat ik ter beschikking kan stellen. De vrijwilligers weten dat en maken er gebruik van, maar eigenlijk hebben de meeste vrij-

Door de aanwezigheid van een amfitheater, een open plein, een beek en een bos wordt elk type kind geprikkeld om te spelen.

willigers hetzelfde materiaal ook thuis liggen. Het kan dus ook zonder mijn werkmateriaal.

Een klepelmaaier voor het maaien van de weide heeft toch niet iedereen thuis staan?

Neen, maar je kan wel eens informeren bij een boer of een loonwerker in de buurt. Als die over een maaier beschikt, kan die in een uurtje al heel wat werk verzetten en dan kost je dat ongeveer 60 euro. Het komt er eigenlijk op neer dat je zoekt naar samenwerkingsverbanden die je kunnen helpen in het realiseren van je doelen.

Blijven jullie investeren in de buitenomgeving?

Als we de tentenweide kunnen realiseren, zullen we extra bosplantsoen aankopen dat dan geplant wordt als groene gordel en zichtscherm. Maar investeren zou ik dit niet direct noemen. Dit plantgoed kost slechts enkele tientallen centen per stuk.

Nog wat extra werk voor de vrijwilligers dan.

Inderdaad, een beetje extra werk, maar eigenlijk is dat leuk werk. Niet?

HUIS WERK 65

In januari verschijnt HuisWerk 65, met daarin een dossier rond overmacht.

We proberen te achterhalen wat overmacht precies is, wanneer het kan worden ingeroepen en hoe je overmacht best in je contract formuleert om het juridisch sluitend te krijgen. Daarnaast proberen we de impact van overmacht in kaart te brengen, voor zowel

de uitbater als de verblijvende groep. Zijn er überhaupt winnaars in zo'n verhaal? Daarvoor gaan we op zoek naar verhalen van uitbaters die omwille van diverse redenen overmacht hebben ingeroepen, of net niet.

Heb je zelf nog goede suggesties of tips of wil je reageren op dit thema, laat het ons weten via ondersteuning@cjt.be.

NIEUWSFLASH

UITBATERSTWEEDAAGSE

CJT heeft al tientallen jaren een traditie van vormings- en ontmoetingsmomenten voor uitbaters, maar ook op dat vlak was corona een vervelende periode. Het is van december 2019 geleden dat we uitbaters nog fysiek konden samenbrengen. Gelukkig hebben we ondertussen de voordelen van webinars ontdekt en konden we zo toch nog een aantal momenten organiseren het voorbije anderhalf jaar. We nemen dit zeker mee naar de toekomst.

Maar nu kunnen we eindelijk weer echt samenkomen. Om onze schade in te halen, hebben we er meteen een tweedaagse van gemaakt. Eigenlijk zelfs twee tweedaagse: op 3 en 4 december in Ieper en een week later (10 en 11 december) in Hasselt. Een tiental thema's passeren de revue, met heel wat boeiende sprekers en veel ruimte voor uitwisseling en informele momenten.

Nieuw is dat we voor het eerst samen organiseren met Vlaamse Jeugdherbergen vzw, onze collega-ondersteuningsstructuur voor de hostels. Hiermee komen we tegemoet aan een vraag vanuit zowel de sector als de overheid.

Het volledige programma vind je op cjt.be/ondersteuning/vorming. Je kan inschrijven voor afzonderlijke dagdelen of meteen voor de volledige tweedaagse. Deelname is gratis, maar inschrijven is wel verplicht.

Hopelijk tot dan!

KAMP- EN KOOKVUREN

We merken dat de traditie van kamp- en kookvuren steeds meer onder druk komt te staan. Niet alleen omwille van brandgevaar, ook omwille van ecologische argumenten.

Wat het brandgevaar betreft, werkt minister van natuur Demir aan een volledig vuurverbod in bos- en natuurgebieden. De minister wil daarmee anticiperen op het feit dat we in de toekomst veel meer zullen te maken hebben met hitte en droogte (ook al was voorbije zomer op dat vlak nog eens ouderwets Belgisch).

Deze zomer konden we uiteindelijk een uitzondering bekomen voor kamp- en kookvuren voor jeugdgroepen. Het is de bedoeling van de minister om het tijdelijk vuurverbod van voorbije zomer nu om te zetten naar een definitief verbod. Ook daarbij zou de uitzondering voor vuur maken door jeugdgroepen behouden blijven in code groen en geel.

Voor vuren buiten bos- en natuurgebied verandert voorlopig niets en blijft een melding van de kampvuurplek aan de burgemeester volstaan, al kan die laatste dan wel beslissen om een aantal extra maatregelen op te leggen of zelfs een verbod uit te spreken.

Maar er is daarnaast ook een ecologisch aspect. Vuur maken zorgt nu eenmaal voor uitstoot van een aantal ongezonde stoffen. Gemeentes of burens stellen daarom in toenemende mate het klassieke kampvuur in vraag. Zo ver hoeft het uiteraard niet te komen: zelfs met een kampvuur blijft een jeugdkamp een heel ecologische manier van toerisme. Maar misschien moeten we wel de vuren van meters hoog durven in vraag stellen. Of moet er nog strenger toegezien worden op het gebruik van droog en onbehandeld hout. We hebben afgesproken dat we hierover de komende maanden in dialoog zullen gaan met de koepels van het jeugdwerk, om zo tot een evenwichtig kader te komen voor een toekomstbestendig vuurbeleid.

OP ZOEK NAAR EEN KEURDER

Een tijd geleden werd in een bevraging aan uitbaters gepolst naar de interesses voor samenaankopen. 41 % van de uitbaters toonde toen interesse in een samenaankoop keuringen. De voorbije maanden onderzochten we of een samenaankoop keuringen effectief haalbaar is voor onze sector. Verschillende keuringsinstanties werden hiervoor gecontacteerd en bevraged.

Tijdens de verkennende gesprekken bleek echter al snel dat de technische installaties van jeugdverblijven te veel verschillen om voor de volledige sector duidelijke en controleerbare prijsafspraken te maken. Er komt dus geen samenaankoop keuringen, maar we geven wel graag op onze website enkele tips die je kunnen helpen in de zoektocht naar een geschikte keuringsinstantie. Zie cjt.be/ondersteuning/themas/infrastructuur/gebouw/keuringen-40.

Centrum voor Jeugdtoerisme ^{VZW}

ONDERSTEUNING

Heel wat regelgeving heeft rechtstreeks of onrechtstreeks een weerslag op jeugdtoerisme. Als hieraan wordt gesleuteld, tracht CJT Ondersteuning op de eerste rij te zitten. In HuisWerk belichten we telkens de actualiteit van ons vertegenwoordigingswerk.

... LAAT JE STEM HOREN

De nieuwe decreten ... we hebben er de voorbije jaren al veel over geschreven, maar de eindsprint richting voorjaar 2022 lijkt nu echt ingezet. Maar eerst nog even recapituleren waarover het nu weer precies gaat.

Het decreet 'toerisme voor allen' regelt voor jeugdverblijfcentra erkenning en infrastructuursubsidies. Het decreet 'jeugdverblijfcentra' omschrijft voorwaarden voor werkings- en personeelssubsidies en ook de taken van de ondersteuningsstructuur (CJT neemt vandaag deze rol op voor de jeugdverblijven).

Waar staan we vandaag? Beide decreetswijzigingen zijn een eerste keer principiële goedgekeurd door de Vlaamse regering, waarna de nodige adviezen kunnen worden verzameld, o.m. bij de Vlaamse Jeugdraad en de Raad van State. In een latere fase worden dan ook nog uitvoeringsbesluiten geschreven, daarin wordt de eerder algemene inhoud van het decreet verder concreet gemaakt met verschillende normen en voorwaarden. De bedoeling is om met alles klaar te zijn tegen 1 juni 2022.

Het decreet 'toerisme voor allen' zal opgeheven worden en de inhoud verhuist naar het logiesdecreet, waar een apart hoofdstuk zal gecreëerd worden voor jeugdverblijven. De opvolging blijft uiteraard bij Toerisme Vlaanderen. De normen voor erkenning type A, B en C worden opgefrist en vertaald naar een nieuwe indeling basis, standaard en comfort. Net zoals bij andere logiesvormen zal een uitbater van een jeugdverblijf kunnen kiezen tussen een aanmelding en een erkenning. In beide gevallen moet aan dezelfde voorwaarden worden voldaan, maar een erkenning is wel noodzakelijk om toegang te krijgen tot subsidies. Het budget voor infrastructuursubsidies verhuist ook mee naar het hoofdstuk van de jeugdverblijven. Bovendien wordt (reeds voor de subsidieronde 2022) bekeken hoe beter kan afgestemd worden met de investeringsubsidies voor energiebesparende maatregelen en toegankelijkheid via het Departement Cultuur, Jeugd en Media.

Het tweede decreet dan ... Het principe van werkings- en personeelssubsidies blijft overeind. Hiervoor wordt extra budget vrijgemaakt. Dit moet er enerzijds voor zorgen dat het vaste bedrag van 25 000 euro subsidie per gesubsidieerde voltijdse equivalent naar omhoog kan, met meer aandacht voor de kwaliteit van de werking en het bereik van bijzondere doelgroepen. Anderzijds wordt de werkingssubsidie uitgebreid naar overnachtingen voor jeugdgroepen die geen jeugdwerk zijn (bijvoorbeeld scholen of

jeugdsportclubs), naar overnachtingen in tentengrond horend bij een jeugdverblijf en naar overnachtingen in kleine jeugdverblijven. De ondersteuningsstructuren krijgen een duidelijk afgebakende en meer uitgebreide taakstelling die inspeelt op de vraag naar een lerend netwerk, expertise- en kennisdeling en meer concrete samenwerkingsverbanden.

Zowel Toerisme Vlaanderen als Departement Cultuur, Jeugd en Media hebben de voorbije jaren heel wat initiatieven genomen om naar de uitbaters te luisteren. In de laatste rechte lijn blijft CJT gesprekspartner van de overheid. We waken erover dat de toen geformuleerde noden en verwachtingen zoveel mogelijk worden meegenomen en vertaald naar de nieuwe decreten.

Bovenstaand (heel algemeen) overzicht blijft uiteraard nog onder voorbehoud van definitieve goedkeuring in het Vlaams parlement, sowieso zal alles pas definitief duidelijk worden in de loop van het voorjaar 2022. Op dat moment zullen Toerisme Vlaanderen en Departement Cultuur, Jeugd en Media de uitbaters ook uitgebreid brieven.

PS: via de uitbatersbevraging die momenteel loopt, komen we graag te weten welke prioriteiten de Vlaamse overheid de komende jaren moet leggen voor de infrastructuursubsidies. Nog niet geantwoord? Dit kan nog tot eind oktober.

VRAAG HET AAN ...

Centrum voor Jeugdtoerisme^{vzw}

ONDERSTEUNING

Elk kwartaal krijgen we tientallen vragen van uitbaters over uiteenlopende thema's. In HuisWerk maken we telkens een beknopte bloemlezing van vragen en antwoorden die ook voor andere uitbaters interessant kunnen zijn.

Normaal moeten we voor de infrastructuursubsidie bij Toerisme Vlaanderen telkens drie offertes verzamelen. Maar we hebben nu een dossier met verschillende deelprojecten voor kleinere bedragen. Wat dan?

Je moet drie verschillende offertes aanvragen als het bedrag van 8 500 euro (exclusief btw) overschreden wordt. Maar als het gaat over verschillende werken door bijvoorbeeld loodgieter en elektricien, is het drempelbedrag van 8 500 euro telkens van toepassing op elk van deze werken. Dus op die manier is het in theorie mogelijk dat een bouwdoos van pakweg 12 000 euro (exclusief btw) toch geen drie offertes vereist.

Los van de verplichting bij Toerisme Vlaanderen blijft het natuurlijk verstandig om heel goed prijzen te vergelijken.

Tijdens de coronaperiode hebben we onze verwarming met warme lucht nog niet durven gebruiken. Kan dit nu opnieuw?

Er zijn momenteel geen dwingende coronamaatregelen meer, dus in die zin geldt er geen verbod om de verwarming opnieuw in gebruik te nemen. Maar een goede binnenluchtkwaliteit blijft natuurlijk belangrijk, niet alleen omwille van corona trouwens.

Daarom gelden rond ventilatie nog steeds een aantal aanbevelingen die je zo goed mogelijk kan proberen toepassen. Zo vraagt regelmatig verluchten door ramen en deuren te openen weinig inspanning, maar het is wel heel efficiënt.

Tijdens de zomer gebeurt het soms dat een groep hier met meer deelnemers aankomt dan wat onze erkenning en brandveiligheidsattest toelaten. Moeten we deze groep dan de toegang ontzeggen?

De erkende capaciteit kan niet zomaar worden overschreden. Maar dat is natuurlijk gemakkelijk gezegd als een groep voor de deur staat met enkele tientallen deelnemers te veel. Bij voorkeur wordt dit dan opgelost door extra mensen te laten overnachten in tenten. Als dit niet mogelijk is en je bent als uitbater op de hoogte van een te groot aantal overnachters in je gebouw, kan je mee aansprakelijk gesteld worden voor onveilige situaties die hieruit voortvloeien. Daarom kan je op dat moment best de gemeente (burgemeester of brandweer) contacteren om te bekijken of een tijdelijke overschrijding van de binnencapaciteit mogelijk is en indien ja, onder welke voorwaarden.

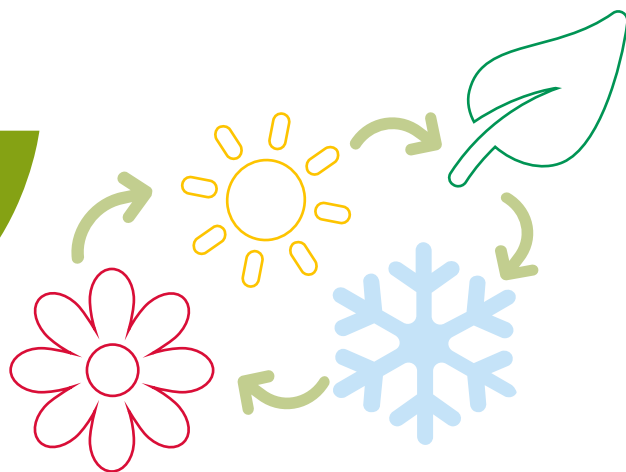
Maak de groepen in ieder geval duidelijk dat de toegestane capaciteit niet respecteren helemaal niet evident is en dat het probleem best tijdig gemeld wordt. Zo kan hopelijk toch nog een goede oplossing voor iedereen gevonden worden.

Onze boekhouder vraagt zich af hoe het zit met de noodsteun die we ontvangen hebben vanwege corona. Is deze vrijgesteld van belastingen, en indien niet, waar wordt deze best aangegeven?

De overheidssteun is inderdaad vrijgesteld van belastingen, dat werd ons formeel bevestigd door Toerisme Vlaanderen. Je hoeft dit dus nergens aan te geven.

SEIZOENSTIP

In deze rubriek belichten we een 'good practice' die andere uitbaters kan inspireren. Dit keer belichten we de mogelijkheden van wifi in de jeugdverblijfscentra.

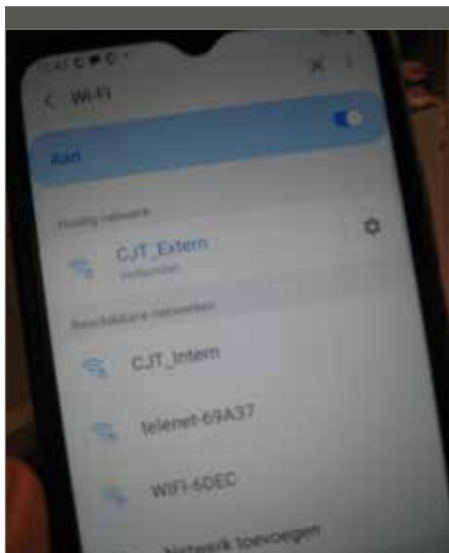

Wifi in het jeugdverblijf

Uit onderzoek van Mediaraven, Mediawijs en imec-MICT-UGent blijkt dat 93 % van de Vlaamse jongeren tussen 12 en 18 jaar een smartphone hebben en die intens gebruiken. Daarbij is YouTube het populairste platform. 94 % van de jongeren gebruikt dit platform om films te bekijken en 80 % om muziek te beluisteren. Het is dus logisch dat jongeren standaard vragen naar internet en dan meer specifiek naar wifi. Maar wifi kan ook handig zijn voor de begeleiders om ter plaatse nog bepaalde zaken op te zoeken.

Er is wifi, maar ...

Elke smartphone kan op diverse manieren draadloos verbinding maken met het internet. Wifi is daarbij voor jongeren de meest gekozen werkwijze. De reden ligt voor de hand: surfen via wifi is gratis, dit in tegenstelling tot mobiel surfen. Of toch,

Bescherm jezelf door een gastnetwerk te creëren.

zo wordt wifi gezien door de jongere, want als uitbater betaal je uiteraard voor je internetaansluiting.

Er is dus wifi, maar hoe meer gebruikers en toestellen gebruik maken van wifi, hoe groter het dataverbruik en de kans dat het netwerk wordt overbelast. Dat is reeds het geval in thuissituaties, dus in jeugdverblijven zal dit meestal niet beter zijn, integendeel. Gevolg: traag laden van internetpagina's, slechte beeldkwaliteit of het wegvallen van het netwerk.

Hoe komt dat? Internet wordt via een kabel van de centrale over een straatverdeler naar het jeugdverblijf gebracht. Het internetsignaal dat zo binnenkomt, wordt vervolgens door een modem omgezet naar een radiosignaal, de wifi. De kwaliteit (lees: snelheid en bereikbaarheid) van wifi hangt dus af van verschillende factoren: het soort kabel dat gebruikt wordt door de provider, de afstand die moet worden afgelegd van de centrale tot de eindgebruiker, het type modem en de aanwezige obstakels tussen de modemrouter en de smartphonegebruiker.

Wifi verbeteren

Als uitbater heb je niet alle factoren in de hand om supersnel internet aan te bieden, toch kan je enkele initiatieven nemen om het maximale eruit te halen.

De eerste stap die je best zet, is het vergelijken van de verschillende providers. Je provider is namelijk verplicht om gepersonaliseerde informatie te geven over de minimale en maximale internetsnelheden die geleverd kunnen worden. Die snelheden kunnen verschillen per provider omdat

ze beïnvloed worden door het soort kabel, de afstand en het aantal afnemers in de regio. Om het maximale uit je wifi te halen, kies je bij voorkeur de provider die de beste condities kan aanbieden.

Een tweede stap is het aanpakken van de factoren binnen het jeugdverblijf die de snelheid en de bereikbaarheid van het draadloos internet beïnvloeden. Zo hebben o.m. bouwkundige elementen zoals beton, isolerend glas, metaal... daarop een negatieve invloed. Hang de modem daarom op een open plaats waar wifi het meest wordt gebruikt, want hoe minder obstakels en hoe kleiner de afstand tot de modemrouter, hoe sterker het signaal en hoe hoger de snelheid. De wifiekwaliteit wordt eveneens negatief beïnvloed door elektrische toestellen die werken op radiogolven (zoals draadloze luidsprekers) en andere wifinetzwerken. In principe kiest de modemrouter bij opstart automatisch het beste kanaal om de wifisignalen te versturen, maar omdat er soms extra toestellen of andere netwerken bijkomen, is het aangewezen om de modemrouter sporadisch te herstarten. Een alternatief is het handmatig instellen van een ander kanaal, maar dat vergt enige technische kennis. Tot slot hangt de kwaliteit van je wifiverbinding ook af van je modemrouter zelf. Vandaag bestaat bijvoorbeeld wifi 6 dat vlotter en sneller informatie van meerdere toestellen kan uitwisselen, maar dan moet de modemrouter die wifistandaard ondersteunen en – niet onbelangrijk – de provider dezelfde hoge internetsnelheden aanbieden.

Overall wifi?

Hoewel geadviseerd wordt om de modemrouter in een open plaats te hangen waar

wifi het meest gebruikt wordt, is dat niet altijd mogelijk. Bovendien is wifi soms in één of meerdere lokalen gewenst. In die gevallen is het zinvol om te investeren in apparatuur die ervoor zorgt dat het wifisignaal verder verspreid wordt. We sommen de meest gebruikte toepassingen op:

- Accespoints zijn toestellen die geplaatst worden in de ruimtes waar wifisignalen gewenst zijn en worden via ethernetnetkabels verbonden met de modemrouter. Met dit systeem is er geen kwaliteitsverlies. Een oude router kan een alternatief zijn voor een accespoint op voorwaarde dat je - indien nodig - de instellingen aanpast zodat beide routers niet in conflict komen.
- Een powerline-kit bestaat uit minstens twee adaptors die het internet via het elektriciteitsnet doorsturen. Eén adaptor wordt met een ethernetnetkabel verbonden met de modemrouter en in het stopcontact geplaatst. De andere adaptor komt vervolgens in het stopcontact van de ruimte waar je de wifiverbinding wil. De kwaliteit van het internet zal bij die toepassing wel beïnvloed worden door de kwaliteit van het elektriciteitsnetwerk en het al dan niet gelijktijdig gebruik van elektrische toestellen.
- De wifirepeater is tot slot een elektrisch toestelletje dat de wifisignalen ontvangt en opnieuw doorstuurt. Wel wordt de snelheid van het draadloos internet met die toepassing gehalveerd.

Overbelasting voorkomen

Als je jezelf en de gasten frustraties wil besparen, dan kan je best duidelijk communiceren wat de wifimogelijkheden binnen het verblijf zijn, zeker als het dataverkeer beperkt is. Het is dan aan de groep om het

dataverkeer te beperken om overbelasting te vermijden. Heb je ook internet nodig, dan neem je best enkele initiatieven om jezelf te beschermen tegen overbelasting.

Een eerste optie is kiezen voor twee internetaansluitingen. Het logische gevolg is dat het netwerk voor de groep en jezelf volledig gescheiden blijft. Het nadeel is dat je twee abonnementen betaalt. Een andere optie is kiezen voor een router die een gastnetwerk kan creëren. Op die manier blijft een deel van het internet vrij voor eigen toepassingen. Bovendien verhoog je door het scheiden van netwerken in één klap ook de eigen digitale veiligheid, want de eigen wificode delen is niet zonder gevaar. Een derde optie is kiezen voor routers die ook de toegang tot bepaalde data kunnen blokkeren waardoor je opnieuw overbelasting kan voorkomen. Maar dan duikt er misschien een ander probleem op, namelijk dat je steeds opnieuw de vraag krijgt om de ingestelde filters (bijvoorbeeld Youtube) te deblokkeren.

Dagzalen die gebruikt worden voor vorming of andere specifieke ruimtes kan je ook voorzien van een vast ethernetstopcontact. Elke modem heeft namelijk een aantal vaste ethernet aansluitingen. Het verschil tussen internet en ethernet is dat het internet een Wide Area Network (WAN) is, terwijl het ethernet een Local Area Network (LAN) is.

Overall internet

Op enkele uitzonderingen na kunnen jongeren overall gebruik maken van kwalitatief draadloos internet. Alleen verschilt de kostprijs per methode. Zo is het dataverbruik via het mobiele netwerk heel wat

Kies bij voorkeur de provider die de beste condities kan aanbieden.

duurder of beperkter dan een wifiverbinding. Daarom is het logisch dat jongeren vooral vragen naar wifi. Ben je als uitbater vertrouwd met de technologie, dan kan je met bovenstaande tips zelf op zoek naar de best betaalbare oplossing. In het andere geval doe je misschien beter beroep op firma's die daarin ervaring hebben. En ja, in sommige gevallen zal het ook gewoon wachten zijn op verdere evoluties zoals de overdracht van internet via glasvezel (zie www.fiberklaar.be), nog betere randapparatuur of goedkoper mobiel dataverkeer.

Nog een laatste tip: je kan je internetkwaliteit via een speedtest checken. Even zoeken op internet en je krijgt diverse testen aangeboden, zowel voor bekabeld internet als wifi. Sommige speedtests suggereren ook oplossingen om je kwaliteit te verbeteren.

HUIS IN DE KIJKER

Kamp Kravaal, Kamp Amands en Kamp Dokkene: drie weides die uitnodigen tot kamperen

In de groene gordel rond Brussel ligt Opwijk, een gemeente in de provincie Vlaams-Brabant. Het is de thuishaven van Kamp Kravaal en Kamp Dokkene, twee kampeerweides voor respectievelijk 70 en 30 personen. Tien kilometer verder, in het dorp Sint-Amands in de provincie Antwerpen, ligt Kamp Amands, een derde kampeerterrein voor 50 personen gelegen in het prachtige decor van het Scheldeland. Groepen die zoeken naar een afgelegen plek omgeven door natuur, zijn hier aan het juiste adres.

TWEE PASSIES

“Als kind en jongvolwassene had ik twee passies: de scouts en de landbouw. Die twee passies blijven tot op vandaag mijn

leven doorkruisen”, vertelt Steff De Coster, uitbater van de drie terreinen. “Ik was lid van de scouts van Baardegem, met als thuisbasis ’t Kastrolleke, een jeugdlokaal dat ook al tientallen jaren verhuurd wordt als jeugdverblijf. Daarvan was ik een poosje verhuurverantwoordelijke”, vertelt Steff. “Vooral de contacten met de groepen vond ik echt fijn.”

“Mijn grootouders waren landbouwers en sinds mijn kindertijd help ik zo bij boeren in de buurt”, zegt Steff. “Op die manier was ik zes jaar geleden snel op de hoogte van de verkoop van de weide die ik nu verhuur als Kamp Kravaal. Ik zag daar vanuit mijn scoutsverleden onmiddellijk een mooie kampplaats in, een rustig gelegen weide net naast het 80 hectare grote Kravaalbos van het Agentschap voor Natuur en Bos. Bovendien kon ik me zo op een andere manier engageren voor het jeugdwerk en mijn passie verderzetten.”

KAMP KRAVAAL, KAMP DOKKENE,
KAMP AMANDS PRAKTISCH

*Adres: Opwijk en Sint-Amands
Totale oppervlakte van het domein:
respectievelijk 9 500m², 6 000m²
en 8 000m²*

*Maximale capaciteit: respectievelijk 70,
50 en 30 personen*

*Website: www.kampkravaal.be en
www.kamp-amands.be (in de nabije toekomst
komt alles onder www.kampeerweide.be)*

SCHOT IN DE ROOS

“De verhuur van het terrein was onmiddellijk een succes”, herinnert Steff zich. “Vooral de maand juli verhuurt vlot, voor de maand augustus is dit beduidend minder. Elke zomer ontvang ik gemiddeld twee groepen.”

Dat succes zorgde voor de uitbreiding? “Inderdaad. Sindsdien heb ik van mijn grootouders twee extra terreinen gekocht die nu verhuurd worden als Kamp Dokkene en Kamp Amands. Opnieuw twee terreinen op een mooie locatie”, vertelt Steff met enige trots.

PROMOTIE

“Ik heb een eigen website en sta vermeld op jeugdverblijven.be, maar de groepen komen vooral uit de regio’s Diksmuide en Boechout. Dat zijn de streken waaruit de eerste groepen afkomstig waren”, stelt Steff vast. “Ik vermoed dat mijn terreinen vooral daar via mond-aan-mondreclame meer en meer bekendheid genieten.”

“Bepaalde groepen boeken nu opnieuw. Dat is leuk. Toch wil ik dat er nog wat extra groepen de weg naar mijn terreinen vinden, want voor Kamp Dokkene en Kamp Amands zijn er nog periodes vrij”, is Steff eerlijk. “Dat de nieuwe jeugdverblijven.be volgend jaar vertaald zal worden in het Frans en Engels, juich ik dan ook toe. Want voor veel jeugdgroepen uit Wallonië schrikt het Nederlands af.”

COMFORT

“Kamp Kravaal en Kamp Amands hebben een boorput. Op die manier kunnen groepen water oppompen om zich te verfrissen. Op het terrein zelf is ook brandhout voorzien. Verder is er niets”, is Steff eerlijk. “Bij ons thuis kunnen groepen wel drinkwater halen en in ons tuinhuis staat een frigo en diepvries die ze mogen gebruiken.”

“Plannen om de terreinen te voorzien van drinkbaar water en elektriciteit, zijn er niet. De investeringen zoals zonnepanelen staan namelijk niet in verhouding tot de opbrengsten”, is Steff duidelijk. “Wel koop ik misschien nog een beervat voor Kamp Dokkene zodat ook de groepen daar water hebben om zich te verfrissen.”

Staan er nog investeringen gepland? “In principe niet. Maar als er goede en haalbare voorstellen komen, sta ik daar natuurlijk voor open. Zo heb ik op basis van een suggestie op het evaluatieformulier de terreinen voorzien van een deftig afdak. Dat is ideaal om bij regenweer bij aankomst of vertrek het materiaal deftig te stockeren. En tijdens het verblijf, stel ik nu vast, wordt dit dan ook gebruikt als kook- of bergruimte.”

EEN GESCHIKTE PRIJSFORMULE

“De groepen betalen 1 euro per persoon per nacht, met een minimum van 250 euro en een maximum van 800 euro voor de vol-

ledige kamperperiode. Water en energie moeten ze bijbetalen. In de toekomst wil ik dit wijzigen”, is Steff duidelijk. Het alternatief? “Wellicht werk ik met een vaste prijs per verblijf. Op die manier creëer ik vaste kamperiodes en vermijd ik discussies over het aantal aanwezigen.”

Waarom een vaste periode? “Ik stel vast dat de meeste groepen met een vaste kamperperiode werken. Als ik dan een groep boek die een datum kiest die twee andere kamperiodes hypothekeert, is dat spijtig voor die groepen en mis ik ook inkomsten.”

“Tot slot werk ik ook met een vaste waarborg van 500 euro. Dat bedrag is gelijk voor weekends en zomerkampen, want op één dag kan je evenveel schade aanrichten als op tien dagen”, weet Steff.

TIJDSINVESTERING

“Bij de aankomst en het vertrek van de groepen probeer ik aanwezig te zijn. Soms verplaats ik dan met mijn tractor de bagage, want niet iedereen rijdt graag met z’n wagen over een avontuurlijke tractorwegel. Verder controleer ik samen met de groep het terrein. Zo vermijd ik dat afval of verloren voorwerpen blijven rondslingeren. Ik verbaas me er trouwens over wat ik soms vind, zelfs kledij en stukken tent”, lacht Steff.

“Tijdens het verblijf kunnen groepen me altijd contacteren, al ben ik niet altijd beschikbaar. Dan krijg ik hulp van mijn vader of moeder die de groepen dan extra goed verwennen. Zo hebben we hier kookouders gehad die dagelijks kwamen voor een koffie, een stukje taart en ... een deftig toilet”, lacht Steff.

“Buiten de kamperiodes gebruik ik de weide als schapenweide. Die dieren onderhouden het terrein. Voor het kampvuur voorzie ik de terreinen ook van wilgenhout omdat het verboden is om hout te sprokkelen in het bos. Dit hout verzamel ik in de winterperiode”, legt Steff uit. “Tot slot moet ik in de winter ook wat aarde aanvoeren op de plaatsen waar de hudo’s stonden. Allemaal een kleine moeite voor een zomer vol plezier, voor de groep en mezelf.”

ACTIVITEITEN

“De groepen die hier verblijven, doen de traditionele activiteiten zoals een dorps- of een stadspel. Ook een tweedaagse staat vaak op het programma. De groep die nu verblijft in Kamp Kravaal, trekt naar Kamp Amands om te verbroederen met de groep die daar momenteel overnacht. Enkele dagen voordien was het andersom. Dat is leuk om zien. Nog een activiteit die frequent terugkomt, is de afvaart van de Dender. Die start aan het jeugdverblijf Schotte in Aalst. En natuurlijk kan een uitstap naar Brussel ook”, somt Steff enkele mogelijkheden op.

AGENDA

In deze agenda willen we alle data van vormingsmomenten, ontmoetingen, indiendata voor erkenning en subsidiëring, ... opnemen die interessant kunnen zijn voor uitbaters. Ook hiervoor staat onze redactie open voor suggesties. Mail die gerust door naar ondersteuning@cjt.be!

31 OKTOBER 2021

Verlenging Green Key

Jeugdverblijfcentra die reeds over de Green Key beschikken, dienen een aantal gegevens door te sturen naar GoodPlanet. Ook de zelftest dient geüpdatet te worden, hiervoor kan je inloggen op www.green-key.be.

1 NOVEMBER 2021

Indiendatum voor aanvraag werkingssubsidie 2022

Jeugdverblijfcentra kunnen bij het Departement Cultuur, Jeugd en Media een werkingssubsidie aanvragen voor een periode van vier jaar. In de praktijk zal de periode beperkt blijven tot één jaar, omwille van de decreetswijziging die op til staat in de loop van 2022. De meeste jeugdverblijfcentra die aan de voorwaarden voldoen, hebben dit in 2017 aangevraagd voor de periode 2018-2021: zij hoeven dit jaar hun aanvraag niet te hernieuwen omdat bij hen de termijn automatisch verlengd wordt tot eind 2022! Ook de uitbaters die op een ander moment zijn ingestapt voor een periode van vier jaar (2019-2022, 2020-2023 of 2021-2024) kunnen deze oproep negeren.

Meer info op www.vlaanderen.be/cjm/nl/jeugd/subsidies/jeugdverblijfcentra-en-hostels.

3-4 EN 10-11 DECEMBER 2021

Uitbaterstweedaagse

CJT en VJH organiseren samen een tweedaagse voor uitbaters van jeugdverblijfcentra, kampeerreinen en hostels. Vrijdag 3 en zaterdag 4 december zijn we te gast in The Poppies in Ieper, een week later (10-11 december) bieden we hetzelfde programma aan in Hostel H in Hasselt.

Het wordt een mix van vorming, uitwisseling en informele contacten. Het volledige programma vind je op cjt.be/ondersteuning/vorming. Je kan inschrijven voor afzonderlijke dagdelen of meteen voor de volledige tweedaagse. Deelname is gratis, maar inschrijven is wel verplicht.

Centrum voor Jeugdtoerisme^{vzw}

Bergstraat 16
9820 Merelbeke
09/210.57.75
ondersteuning@cjt.be
www.cjt.be

Raadpleeg onze website www.cjt.be/ondersteuning voor meer informatie. Je vindt er niet alleen alle indiendata en formulieren terug, je kan er ook terecht voor een massa andere informatie. Zo kan je in het HuisWerkarchief ook alle vorige dossiers raadplegen.

Blijf je graag als eerste op de hoogte van alle weetjes of wil je interessante links te weten komen, dan kan je ons volgen op Facebook. Je hoeft hiervoor geen lid te zijn van Facebook, het volstaat om te surfen naar www.facebook.com/CJTOndersteuning. Wie wel een Facebookprofiel heeft en onze pagina 'leuk vindt', krijgt onze berichten regelmatig te zien op zijn eigen nieuwspagina.

